

František Drtina

"O wychowaniu moralnym"

Kultura i Wychowanie 3, 151-155

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

František Drtina: O wychowaniu moralnym

Sebastian Taboř (tłumacz)

Warszawa, Polska

seba.tab@poczta.onet.pl

Słowa kluczowe: wychowanie, wychowanie moralne, František Drtina

Jestem bardzo zadowolony¹, że mogę spełnić życzenie i przemówić ze słowem wstępnym podczas rozpoczęcia wykładów o wychowaniu moralnym i jego zadaniach w Republice Czesosłowackiej. Czesosłowacka społeczność Muzeum Pedagogicznego Komeńskiego, rozpoczynając swoją nową działalność, żywotne pytania dotyczące przyszłości naszego narodu uważa za zasadniczo ważne. Cała historia naszego narodu ma sens i znaczenie głęboko moralne, jak o tym przypomniał F. Palacký², kiedy napisał, że nasz naród był ucieleśnieniem idei życia chrześcijań-

1 Drtina F., *O wychowaniu moralnym (O mravní výchově)*. Tekst pierwotnie ukazał się w „Naše doba” w roku 1920.

2 František Palacký (1798-1878), czeski językoznawca, historyk, jeden z przedstawicieli czeskiego odrodzenia narodowego. Autor wielotomowego dzieła pt. *Dzieje narodu czeskiego w Czechach i na Morawach* (pierwszy tom 1836). Podjął się badań nad zanikającym językiem czeskim, który był systematycznie wypierany przez język niemiecki poczynawszy od przegranej bitwy pod Białą Górą w 1620 roku. Dzięki jego staraniom język czeski zachował się do naszych czasów. Znał 11 języków. Dzięki dobrej sytuacji materialnej mógł całkowicie poświęcić się badaniom naukowym (Tarajto-Lipowska Z. (2010), *Historia literatury czeskiej* Wrocław, p. 101-102).

Sebastian Taboř, dr, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Warszawie. Członek Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN.

skiego w sporze i w walce z życiem realnym, które nie dawało ukojenia serc głęboko religijnemu pokoleniu starszych Czechów. Nasz naród był zawsze wiedziony na nowe pokuszenia, podczas urzeczywistniania prawdziwego, czystego chrześcijaństwa w życiu ludzkim. Palacký prawidłowo wyczuł sens życiowych starań czeskiej reformacji, podobnie jak to uczynił jeden z wielkich przywódców husyckich Maciej z Janowa³, który poprzez znane słowa wyraził zdanie, aby dążyć do tego, by *chrześcijaństwo wróciło do swych zdrowych i prostych początków*⁴. Palacký przypomina nam, że tylko wykształceniem ducha i moralną siłą możemy zwyciężyć.

Pamiętajmy o tym stale, że historia narodu czeskiego charakteryzuje się staraniami o moralną doskonałość i religijną wzniosłość. Nimi jest napełniona życiowa praca Komeńskiego, który wzniosł się na wyżyny swoich starań, by przebudzona była narodowa świadomość i moralne przeświadczenie, że człowiek nie rodzi się dla samego siebie, ale dla Boga i bliźnich, tj. dla społeczeństwa, by poprzez swoją służbę co najmniej starał się o jego postęp. Tym przekonaniem jest wypełniona praca Palac-

3 Maciej z Janowa (1350 lub 1355-1394), czeski kaznodzieja; w 1381 roku został wyznaczony do roli spowiednika i kanonika praskiej Katedry św. Wita. Jest autorem monografii *Zasady Starego i Nowego Testamentu*, którą wydał w 1392 roku. Opowiadał się przeciwko kultowi świętych i relikwii. Krytykował ówczesne papieżstwo za wydawanie ogromnej liczby zwolnień i zastrzeżeń. Propagował studiowanie Biblii oraz przyjmowania komunii świętej codziennie. Swoje poglądy później odwołał, za co nie został ukarany. Uważany za prekursora idei Jana Husa (Maleczyńska E. (1959), *Ruch husycki w Czechach i w Polsce*. Warszawa).

4 Cytatów, które Drtina zawarł w niniejszym artykule, nie opatrzył żadnym opisem bibliograficznym.

kiego, dla którego najświętszym obowiązkiem jest być człowiekiem, a najszlachetniejszym prawem ludzkości jest prawo boże.

Ideę moralnej doskonałości i religijnej wzniosłości głosi Karel Havlíček⁵, dla którego właściwa polityka narodu wiąże się z przekonaniem, że przyszłość uzależniona jest tylko od jego możliwości, relacji i moralności.

To są niezbędne życiowe mądrości i przekonania wielkiego i naszego umiłowanego prezydenta Masaryka, który podczas swojego drugiego orędzia wygłoszonego do Zgromadzenia Narodowego powiedział nam wszystkim, że nasz nowy kraj, republika i demokracja potrzebuje obok siebie również aparatu administracyjnego, tj. władzy i armii oraz stałych instytucji moralnych. Dodał także wyraźnie: *Bez moralnych i charakterystycznych jednostek, bez zdrowych rodzin, bez wiernych przyjaźni, bez lojalności wobec społecznych organizacji, których jesteście członkami, bez solidarności z naszymi wszystkimi staraniami, nie możemy być silną republiką. Demokracja nie jest możliwa bez uznawania zasad moralnych.*

Prawdziwa demokracja musi mieć fundament moralny. A cała reforma społeczna dotyczy reformy moralnej. To uświadomienie możemy rozumieć jako nowe zadania, które stawia nam Republika Czechosłowacka. Nie będzie wspomniane to, co

5 Karel Havlíček Borovský (1821-1856), prawdopodobnie to o nim wspomina Drtina w swojej książce. Poeta czeski, pisarz oraz publicysta. Środkiem wyrazu były dla niego sarkazm, ironia, ośmieszenie. Jego wiersze charakteryzują się oświeceniowym racjonalizmem. W swojej twórczości publicystycznej nawoływał naród czeski do umocnienia swojej pozycji, określano go mianem „kapłana przy ołtarzu ojczyzny”. Poglądy poety zapoczątkowały okres realizmu w literaturze czeskiej zbudowany na fundamencie filozofii pozytywistycznej. Od 1846 kierował gazetą „Praskie Nowiny”. Publikował tutaj artykuły na temat niemożliwości urealnienia idei wszechsłowiańskich: *Słowianin i Czech, Co to jest gmina?* W 1852 roku napisał bardzo znane wiersze pt. *Tyrolskie elegie, Król Larwa, Chrzest św. Włodzimierza*. Utwory te napisał, gdy był internowany w Bressanone przez władze austriackie (Tarajło-Lipowska Z., op. cit., p. 125 – 128).

brzydkie, niemrawe, złe oraz zbrodnie, które objawiły się podczas I wojny światowej⁶, mogące mieć niebłahe i zgubne skutki dla naszego życia.

Chcemy, aby zawsze było dobrze i aby republika była bezpieczna. W tym celu potrzebne jest przede wszystkim przyznawanie się do prawdy, bez której niemożliwe będą przemiany. Prawda jest szczególnym ugruntowaniem duszy ludzkiej, jej istotą i ochroną, która sama wszystkich przekona i powiedzie ku zwycięstwu. Prawda jest uchwyceniem się pracy, która jako jedyna przynosi radość i błogosławieństwo. Jest także niezbędna wszystkim tym, którzy chcą zjednoczyć się we wspólnej miłości, którą mają wszyscy ci, którzy miłują. Według słów Husa, nie możemy pozwolić, by przemoc nasilała się, ponieważ każdy popiera prawdę i należy tak pracować, aby naród odrodził się w duchu i prawdzie.

Tutaj zjednoczenie ku naprawie i reformie jest wielkim i niezbędnym zadaniem, jeśli chcemy, aby było u nas lepiej, wówczas Republika Czechosłowacka będzie ugruntowana.

Wynik I wojny światowej oznaczał zwycięstwo prawdy nad krzywdą i bezprawiem, zwycięstwo światła nad ciemnością, ducha nad materią, dobra nad złem.

Całe serce ludu czechosłowackiego miało się zwrócić ku szlachetnemu pogładowi, który jest rezultatem tysiącletniej tradycji, poczynawszy od chrześcijaństwa, którego wynikiem jest miłości do Boga i bliźnich. Boże synostwo i ludzkie braterstwo dotyka nie tylko odnowienia moralnego, ale także miłości do życia i przyrody, które miało miejsce w okresie renesansu, a także w czasach

6 W oryginalnym tekście F. Drtiny mowa jest tylko o wojnie światowej, lecz logicznym jest, że autorowi chodzi o I wojnę światową. II wojna światowa rozegrała się po śmierci Drtiny. Dlatego dodaję w tekście, że chodzi o I wojnę światową, by nie powodować zamieszania podczas zagłębiania się w niniejszy tekst.

antycznych, gdy deizm był przepełniony utylitaryzmem. Pogląd ten jest także rezultatem rygoryzmu Kanta, odnoszącego się do imperatywu moralnego i czystej idei humanizmu ludzkiego, wolności, równości, braterstwa, przyrodzonych ludzkich praw, które odrodziły się także podczas rewolucji francuskiej. Idąc dalej tym tropem, w erze współczesnej idealizm demokracji oraz socjalizmu, wypracowanie nowych poglądów moralnych we współczesnej światowej demokracji mają także wpływ na uszlachetnianie życia człowieka.

Jeśli chcemy podkreślić stosunek do moralności i pobożności, to głosimy dzisiaj konieczność rozwoju oraz postępu religii w służbie moralnego rozwoju ludzkości.

W moralności, która jest rozkwitem uczucia religijnego, chcemy prowadzić życie duchowe, w trwałym połączeniu z największymi pokoleniami ludzkości, z całą tą rzeszą nieznanymi duchów religijnych, które kroczyły po tej ziemi w pokorze i które przez dogmaty, świętości, obrządków swoich czasów przeniknęły do najbardziej wewnętrznych świątyń ewangelii, z tymi, którzy, poprzez poznanie, miłowali Boga w prawdzie, którzy ukochali życie boże tak, jak je zrozumieli, by umiłować ludzkość tak, jak im nakazywały ich czasy. Ich dogmaty, nauki, metafizyka, świętości, system kościelny oraz obrzędy były rozmaite. Proch historii pokrył całą ich zawartość, ale wszyscy zgadzają się z nadrzędnym moralnym wyznaniem ewangelii.

Jedność jest ważniejsza, która poprzez przestrzeni i czas wiąże wszystko to, co czyste i święte, wszystkich tych, którzy walczyli ze złem, tęskniąc za lepszym życiem.

Co jest znakiem naszych czasów, jak ustala się ich charakter po wybuchu I wojny światowej? Widzimy, że idee moralnej doskonałości i uszlachetnionej ludzkości rozszerzają się obecnie w kościołach protestanckich oraz katolickim,

a nawet między tymi, których nazywamy wolnymi myślicielami, którzy wyrzekli się tych idei podczas świadomej, prawdziwej i pocziwej spowiedzi.

Wierzmy, przy występowaniu wszystkich niepokojących zjawisk naszych czasów, że one przemina i nastanie pokój między obecną demokracją społeczną a radykałami oraz między religijnym odnowieniem i oczyszczeniem, co doprowadzi od nowa do połączenia i syntezy rozumu, serca i woli człowieka aż po religię, przez co ludzkość będzie definitywnie wybawiona z pojęć dogmatycznej i sakramentalnej świętości minionego czasu.

W dalszym ciągu ufamy, że to połączenie moralnego idealizmu i uszlachetnionego humanizmu wytworzy nam jedność duchową między wszystkimi ludźmi dobrej woli, protestując przeciwko grzechowi, sobkostwu, rozpocznie rzeczywiste, prawdziwe, oczyszczone i duchowe katolickie życie moralne świadomej ludzkości. Wszakże ten wyniesiony ideał moralny jest ideałem, który przyświecał także narodowi przez cały czas przeszły. To są ideały, żywotne cele, starania i szlachetne tęsknoty, które narodowi głosili Hus, Chelčický⁷ i Komeński, do których na nowo nawiązuje Tołstoj i Masaryk⁸. Obecnie znowu po

7 Petr Chelčický (1390-1460), czeski pisarz husycki. W 1421 roku napisał dzieło *O duchowej walce*. Uzasadniał w nim, dlaczego taboryci, odłam ruchu husyckiego, wzięli udział w powstaniu husyckim. Napisał także *O potrójnym podziale społeczeństwa*, w którym krytykował arystokrację, kler oraz klasę średnią za zniewalanie prostego ludu. W 1443 roku napisał swoje najobszerniejsze dzieło *Sieć wiary*. Ukazał w nim, jak z jednej strony postępowało 12 apostołów z Chrystusem na czele, a jak postępuje papieństwo oraz duchowieństwo katolickie. Papież i cesarz zostali w tej książce przyrównani do wielorybów, które zrywają sieć wiary ludzkiej. Nie omieszkał także skomentować Soboru Florenckiego. Był czołowym myślicielem ruchu husyckiego (Maleczyńska E., op. cit.).

8 Tomasz Garrigue Masaryk (1850-1937), pierwszy prezydent Czechosłowacji, profesor filozofii. Założył Czeską Partię Postępową. W latach 1891-1893 oraz 1907-1914 zasiadał w austriackim parlamencie Reichstagu. Był przeciwnikiem niezależności czeskiej od Austro-Węgier. Po wybuchu I wojny światowej podróżował po świecie, agitując na rzecz

okrutnych doświadczeniach okropnych walk, zwracamy swój wzrok ku tym ideałom, wierząc, że nastąpi na nowo zbratanie się wszystkich ludzi dobrej woli, wołając wraz z wielkim naszym poetą-mistyką Otakarem Březiną⁹: *Pragniemy, by pozaziemska praca na roli, zmieniła niepokój przed najistotniejszymi żniwami w służbę duchową wyższego rzędu, do której nasza ziemia jest przeznaczona. Pozaziemskie rozmiary poszerzą nam niezmiernie przestrzenie, a z milionów skupionych słońc powstanie blask, który padnie na ręce pracujących, którzy chcą pokonać przekleństwo nieprzyjaźni między duszami. Będziemy szukać wciąż nowych słów o miłości, ponieważ ta dotychczasowa została zmyta z serc ludzkich przez deszcz niegodziwości. Droga człowieka wiedzie ku panowaniu przyrody nad przyrodą. Ludzkość od wieków wzdycha, poszukując nowych idei, odnoszących się do mas, kierowanych duchem... i budując nadzieje dla milionów, znajdując pokój, radość i wierność. Wierność w przekazywaniu piękna stale odkrywa sens wiecznego dramatu, który rozgrywa się w następujących po sobie stuleciach.*

niepodległych Czech. W tym celu udało mu się skontaktować nawet z prezydentem USA Woodrowem Wilsonem. 18 października na stopniach Kapitolu Masaryk proklamował niepodległą Czechosłowację. Jako naukowiec był zwolennikiem humanizmu oraz racjonalizmu. Od 1920 do 1935 roku piastował urząd prezydenta kraju. Cieszył się wielkim poważaniem i szacunkiem. Do dziś w Czechach Masaryka darzy się wielką czcią jako wielkiego polityka (Gruchała J. (1996), *Tomasz G. Masaryk*, Wrocław).

9 Otakar Březina (1868-1929), właściwie nazywał się Václav Jebavý, używał pseudonimu Václav Danšovský, najwybitniejszy przedstawiciel czeskiego symbolizmu, mistyk, poeta. Czołowy przedstawiciel tzw. Czeskiej Moderny. Wydał pięć tomików poezji, które stanowią cały jego dorobek poetycki: *Tajemnicze dale* (1895), *Świt na zachodzie* (1896), *Wiatry od biegunów* (1897), *Budowniczości świętyń* (1899) oraz *Ręce* (1901). Był także autorem kilku esejów filozoficznych o sztuce pt. *Muzyka źródeł* (1903), *Ukryte dzieje* (1970). Odkrył w poetyckim języku czeskim nowe sposoby obrazowania. Od 1913 roku był członkiem korespondencyjnym, a potem rzeczywistym Czeskiej Akademii Nauki i Sztuki. W 1925 roku otrzymał zaszczytny tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Karola w Pradze (Tarajło-Lipowska Z., op. cit., p. 216 -218).

Ten nowy idealizm i humanizm jest programem odrodzenia moralnego człowieczeństwa po strasznych doświadczeniach I wojny światowej. Rodzina, szkoła i społeczeństwo są tym nowym ideałem przeniknięcia, uduchowieni i uświęceni. W odrodzonej społeczności znowu będziemy szukać wiary w postęp, doskonałość, ludzkość i świętość i z powrotem będziemy dojrzałe i uważnie zwracać uwagę na poziom moralności i religijności.

Celem tego wychowania w naszej nowej i wolnej szkole będzie prowadzenie młodzieży do moralności, niektórzy będą to czynić dla jakiejś religijnej spowiedzi lub z powodu bycia członkiem określonego kościoła, gdy tak naprawdę człowiek powinien to czynić dla siebie samego, dla samozachowania, dla postępu, dla zadania, do których ludzkość jest przeznaczona. I w tym sensie celem najwyższym będzie wzajemne przeniknięcie się obu tych elementów, by spełniły się prorocze słowa wielkiego Pestalozziego, który mówił, że ten zna Boga, kto zna człowieka i go miłuje oraz ten miłuje Boga, kto miłuje człowieka. Tak naprawdę wychowanie i szkoła nie może nikomu zabronić dostępu do religii. Natomiast prawdziwa religia wiedzie ku pobożności i moralności, a jej wewnętrzne źródło siły znajduje się wewnątrz człowieka, w jego sercu. Jeśli całe życie jest poświęceniem jego moralności, nie będzie potrzebować żadnej ochrony przed systemem politycznym i despotycznym. Religijność musi powstawać w samym człowieku bez zewnętrznej ingerencji, nakazywania, zmuszania i grożenia nawet ukaraniem, ponieważ może to spowodować kłamanie i udawanie, podkopując moralność i czystą religijność, co może być niebezpieczne dla moralności i pobożności.

Prawdziwa religijna strona duszy dziecka czerpie swoją siłę z czułości rodzinnego życia i ludowych podań oraz z określonego środowiska. Dusza

ta nie bęǖdzie obrażona, poruszona czy zgorszona, poniewaŖ jej moralne i wychowawcze znaczenie musi być pieszczona, rozwijana, doprowadzając do doskonałości. Słusznie zauwaŖył prof. Krejćí¹⁰, mówiąc: *Ta atmosfera, nią Ŗywi się dusza dziecka, nim przyjdzie do szkoły, musi być zachowana, lecz nie od razu musi być ona wyłączone i odizolowana od szkodliwej współczesności.*

Przed tym wielkim problemem stosunku moralności i poboŖności do reformy wychowania moralnego i religijnego obecnie stoimy, silni dzięki nowym doświadczeniom. Jego znaczenie musimy sobie w pełni uświadomić i przemyśleć, ale przeźornie i nie w pośpiechu, bez kościelnej wyłączone, bez uprzedzenia, w duchu humanizmu, na który jesteřmy skazani jako znaczne dziedzictwo wieków poprzednich, które stanowi prawdziwy sens obecnego duchowego Ŗycia, abyřmy ten humanizm spełniali i urzeczywistniali, by słowo stało się ciałem, a człowiek, twór boŖy, stał się naprawdę człowiekiem.

W tym sensie witam z radosną nadzieją pięknę starania czechosłowackiej społeczności Pedagogicznego Muzeum Komeńskiego. Rozpoczyna ona w ten sposób wykłady dotyczące wychowania moralnego. Pragnę, by te wykłady przyniosły nam światło i prawdę, duchową wolność oraz moralne odrodzenie. ■

10 Frantiřek Krejćí (1858-1934), profesor filozofii na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Karola w Pradze. Jest uważany za założyciela nowoczesnej czechkiej psychologii. Założył czechki periodyk filozoficzny „Česká mysl”, którą redagował od 1900 do 1932, wspólnie z Čadą oraz Drtiną. W latach 1918-1920 redagował także czasopismo „Budoucno”. Jest uważany za filozofa pozytywistę (Zohar J., Pavlincová H., Gariel J. (2005), *Demokrace je diskuse... Česká filosofie 1918-1939*. Olomouc, p. 9-14).

Sebastian Taboř (translator)

Warsaw, Poland

seba.tab@poczta.onet.pl

Keywords: education, education moral, Frantiřek Drtina

Frantiřek Drtina: About moral education

Abstract

Moral education describes in article from 1920 year references for these persons, possessions had which on influence moral Czech education. It attributes big role in moral education truth, which (who) must be rooted in person. Author attributes considerable role in Christianity, which (who) has formed Czech by many centuries morally. It underlines requirement of national refinement also, spiritual, especially after experiences and world war, which was contradiction of humanism. Nation, families and units should be overflowed morale of idealism also. Fostering of moral future generation is leading purpose of existence of school. Besides, whole life of unit has to be fulfilled (performed) morality, but education and can not forbid access to religion school, because genuine religion leads for morality person. This way, person only becoming unit genuinely humanistic.

Sebastian Taboř, PhD., Pedagogic High School in Warsaw. Member of science of Pedagogical Academy of Polish Science.